

HET PORTFOLIO VOOR CULTUURONDERWIJS

Verslag van het onderzoek van
de kenniskring Portfolio naar de
meerwaarde en verankering van
een portfolio voor cultuuronderwijs
op de basisschool

expertisecentrum
cultuureducatie
flevoland

INHOUD

Hoofdstuk 1 Inleiding	pagina 4
Hoofdstuk 2 De Onderzoeksvraag	pagina 5
Hoofdstuk 3 De Werkwijze	pagina 6
Hoofdstuk 4 De resultaten	pagina 8
Hoofdstuk 5 Conclusie	pagina 18
Dankwoord	pagina 21
Colofon	pagina 23

➤ HOOFDSTUK 1: INLEIDING

Het cultuurportfolio voor leerlingen staat volop in de belangstelling en sinds een aantal jaren wordt er veelvuldig mee geëxperimenteerd. Mede dankzij de subsidieregeling Cultuureducatie met Kwaliteit zijn overal in het land verschillende initiatieven ontstaan en gebruiken steeds meer scholen een portfolio voor cultuuronderwijs of overwegen dit te doen.

“Vol enthousiasme begint Naomie in het portfolio te bladeren. Ze is guitig in het vertellen over de inhoud. Ze lijkt het vooral interessant en leuk te vinden dat er van zo veel jaren informatie is bewaard. “Kijk dit is van het eerste jaar”. Ze verbaast zich over wat er allemaal ingezet is. Het materiaal roept herinneringen op en door haar verhalen over de projecten lijkt zij dit leuk te vinden.”

Uit: Onderzoeksrapport portfolio - Over de meerwaarde en verankering van een portfolio in het primair onderwijs
Irja Hartenberg in opdracht van de kenniskring portfolio ten behoeve van de reality check.

Het portfolio wordt gezien als een instrument dat ingezet kan worden bij het inzichtelijk maken van de opbrengsten van cultuuronderwijs en het kan worden gebruikt om de ontwikkeling van leerlingen te volgen of om hen te beoordelen. Maar wat wordt er verstaan onder een portfolio en welke soorten portfolio's bestaan er? En hebben die verschillende soorten portfolio met elk hun eigen doelstellingen ook een meerwaarde? En zo ja, voor wie: bijvoorbeeld de school, leerling, leerkracht? Of voor wat: bijvoorbeeld het onderwijs of cultuuronderwijs van de school? En indien blijkt dat het portfolio waarde heeft, hoe behoudt het portfolio die waarde zodat het gebruik ervan verankerd raakt en aansluit bij de wensen en actualiteiten van het primair onderwijs? Een kenniskring met vertegenwoordigers uit het onderwijs en de culturele sector uit de provincies Flevoland en Utrecht heeft zich verdiept in deze vragen en gingen op zoek.

De kenniskring is opgericht in het kader van het project *Kennisdeling vanuit de Praktijk*: onderwijs- en cultuurprofessionals deelden in zeven kenniskringen hun ervaringen met cultuuronderwijs. Elke kring had een eigen specifiek vraagstuk dat de deelnemers diepgaand hebben verkend, vertrekkend vanuit hun dagelijkse (school)praktijk. In een open sfeer onderzochten de deelnemers als 'kritische vrienden' met elkaar naar de mogelijkheden die door het samenbrengen van cultuur en onderwijs kunnen ontstaan ten behoeve van de onderwijskwaliteit en naar de waarde hiervan. Door de uitwisseling van denkbeelden en inhoud van onderwijs en het culturele veld werd een basis gelegd voor een duurzame verbinding tussen beide werelden. Het project *Kennisdeling vanuit de Praktijk* werd mede mogelijk gemaakt door het Fonds voor Cultuurparticipatie.

In dit verslag worden de antwoorden geschetst die de kenniskring heeft geformuleerd op de eerder genoemde vragen. Het gaat hierbij steeds om opvattingen van de kenniskring, gemeenschappelijke conclusies die door vertegenwoordigers uit het onderwijs en de culturele sector worden gedeeld. En die af te leiden zijn uit het praktijkonderzoek (de reality check) dat in het kader van de kenniskring is uitgevoerd. De conclusies worden niet gestaafd door uitgebreid wetenschappelijk of empirisch onderzoek, maar kunnen de basis dienen voor verder onderzoek of discussie.

Dit verslag is niet de enige vorm waarin de resultaten van de kenniskring gegoten worden. Er is ook een film gemaakt van CBS de Wegwijzer in Wijk bij Duurstede. De film laat zien hoe deze school met het portfolio voor cultuuronderwijs werkt en toont de mogelijkheden die het portfolio kan bieden.

Leeswijzer

Hoofdstuk twee biedt inzicht in de totstandkoming en motivatie van de onderzoeksvraag van de kenniskring.

Hoofdstuk drie zoomt in op de opzet en werkwijze van de kenniskring die zich gebogen heeft over het portfolio voor cultuuronderwijs.

In hoofdstuk vier worden de antwoorden geschetst die de kenniskring heeft geformuleerd op de onderzoeksvraag.

In hoofdstuk vijf zijn de conclusies en aanbevelingen gebundeld.

HOOFDSTUK 2: DE ONDERZOEKSVRAAG

In dit hoofdstuk staat de onderzoeksvraag centraal en worden de verschillende onderdelen waaruit deze onderzoeksvraag bestaat belicht. De kenniskring boog zich in vijf bijeenkomsten over de volgende vraag:

Portfolio voor cultuuronderwijs:

Hoe kan ervoor worden gezorgd dat een portfolio waarde heeft en blijft houden voor het primair onderwijs, zodat het gebruik ervan verankerd raakt en aansluit bij de wensen en actualiteiten binnen het primair onderwijs?

De focus van de kenniskring lag hierbij op een portfolio voor cultuuronderwijs en niet op een portfolio dat door de gehele school voor alle vakken wordt gebruikt. De kenniskring is zich bewust van het feit dat een geïntegreerd portfolio een meerwaarde kan hebben. Cultuuronderwijs staat immers niet op zichzelf binnen een basisschool, dus indien een portfolio waarde blijkt te hebben, dan is een portfolio voor slechts één onderdeel van het onderwijs wellicht niet de beste keuze. Echter, om het onderzoek en beantwoorden van de vraagstelling haalbaar te maken binnen de tijd die hiervoor beschikbaar was, is bewust besloten om het onderwerp te kaderen en dus te focussen op een portfolio voor cultuuronderwijs.

De formulering van de vraagstelling impliceert dat het portfolio meerwaarde heeft voor het onderwijs, er wordt immers vanuit gegaan dat ervoor gezorgd moet worden dat het portfolio waarde heeft en blijft houden. Zoals later zal blijken is dat echter ook onderwerp van onderzoek geweest en vormde de vraag of een portfolio meerwaarde heeft een belangrijk onderdeel van het totale onderzoek.

De formulering van de onderzoeksvraag hangt ook samen met de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Deze regeling heeft onder meer als doel dat cultuureducatie een vaste plaats moet krijgen op basisscholen en dus verankerd raakt. Verder wordt de ontwikkeling van (beoordelings)instrumenten, zoals een portfolio, gestimuleerd. Culturele instellingen werken samen met scholen om deze doelen en overige doelen (de ontwikkeling van leerlijnen en deskundigheidsbevordering van leerkrachten en cultuuraanbieders) te bereiken. Daarom werd niet alleen het portfolio en de waarde ervan onderzocht, maar is de kenniskring er ook vanuit gegaan dat het portfolio evenals het cultuuronderwijs op een school verankerd moet raken.

De onderzoeksvraag is door de kenniskring opgedeeld in drie onderdelen:

A. Gemeenschappelijk begrippenkader van het portfolio als instrument:

- › Wat is een portfolio en wat zijn de kenmerken van een portfolio?
- › Bestaan er verschillende soorten portfolio? Zo ja, welke zijn dit en welke doelstellingen worden in het gebruik ervan nagestreefd?

B. De toegevoegde waarde van het portfolio:

- › Heeft het portfolio een toegevoegde waarde voor het onderwijs?
- › En indien er verschillende soorten portfolio zijn: heeft elk soort portfolio een specifieke toegevoegde waarde?
- › Zo ja, welke waarde of waarden kunnen benoemd worden en voor wie of wat gelden deze waarden?

C. De verankering van het portfolio in het onderwijs:

- › Wat zijn noodzakelijke voorwaarden om het portfolio te kunnen verankeren in het onderwijs?

➤ HOOFDSTUK 3: DE WERKWIJZE

De kenniskring portfolio hanteerde een werkwijze en methode om het onderzoek aan te gaan. In het onderstaande volgt een omschrijving van de werkwijze en methodiek die de kenniskring gehanteerd heeft.

De kenniskring heeft de vraagstelling over het portfolio onder de loep genomen. Het ging hierbij om het destilleren van kennis die in de praktijk tot stand komt, dus op de scholen zelf en bij de cultuuraanbieders die betrokken zijn bij een of meerdere projecten binnen de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Vanuit de onderzoeksvraag vond een verkenning plaats naar de kennis die op dat vlak vanuit de praktijk naar boven gehaald kon worden. De kenniskring onderzocht de mogelijkheden die door het samenbrengen van cultuur en onderwijs kunnen ontstaan ten behoeve van de onderwijskwaliteit en de waarde hiervan. Door de uitwisseling van denkbeelden en inhoud van onderwijs en het culturele veld werd een basis gelegd voor een duurzame verbinding tussen beide werelden.

De werkwijze die als leidraad werd gehanteerd is het waarderende onderzoek, oftewel Appreciative Inquiry.¹ Deze bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Verkennen - Define:

- De verkenning van het onderwerp, het begrippenkader, de vraag- en doelstelling en het formuleren van de onderzoeksvraag.

2. Vertellen - Discover:

- De uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot het portfolio en het begrippenkader, de uitwisseling van de huidige situatie en werkwijzen en het delen van ideeën en ambities met betrekking tot het portfolio.

3. Verbeelden – Dreams:

- De 'reality check': door het uitvoeren van een praktijkonderzoek op scholen die met portfolio werken wordt gecheckt of de geformuleerde definities, ideeën en ambities van de kenniskring overeenkomen met de realiteit op de onderzochte scholen.
- De confrontatie van de bevindingen uit de 'reality check' met de eigen aannamen van de kenniskring

4. Vernieuwen - Design:

- Het destilleren van kennis uit de confrontatie en ten opzichte daarvan een gezamenlijk standpunt vinden met betrekking tot het portfolio, het formuleren van de antwoorden op de onderzoeksvraag en aanbevelingen voor de toekomst.

5. Verwezenlijken - Destiny:

- De presentatie van de uitkomsten en de aanbevelingen in de vorm van dit verslag.

¹ *Handboek Appreciative Inquiry*. Robbert Masselink en Joep C. de Jong (2013).

De reality check bestond uit een praktijkonderzoek dat door Irja Hartenberg werd uitgevoerd. Doelstelling was het toetsen van de aannames van de kenniskring met betrekking tot de functies en waarden van het portfolio. Het praktijkonderzoek bestond uit vraaggesprekken met directeur, leerkracht en/of ICC-er en leerling op vier verschillende scholen die werken met een portfolio. De vier scholen zijn: De Christiaan Huygensschool uit Dronten, OBS De Triangel uit Lelystad, CBS De Wegwijzer uit Wijk bij Duurstede, RKBS Willibrordus uit Breukelen. Op basis van de onderzoeksresultaten van de reality check heeft de kenniskring bekeken of eerdere aannames klopten en een aantal aanbevelingen voor de toekomst geformuleerd. De onderzoeksresultaten zijn verwerkt in hoofdstuk vier.

De kenniskring had een wisselende samenstelling met deelnemers uit het culturele veld en vertegenwoordigers uit het basisonderwijs. De volgende personen namen deel aan een of meerdere bijeenkomsten:

Marian Huybregts	<i>Directeur en ICC-er KBS De Golfslag Swifterbant</i>
Bertina Slettenhaar	<i>ICC-er en vakdocent beeldend Basisschool De Kameleon Almere Medewerker Collage-Almere</i>
Monica Sierat	<i>Coördinator cultuuronderwijsprogramma bij Stichting Cultuurbedrijf Noordoostpolder</i>
Jephta Hermelink	<i>Jeugdtheatergroep Bonte Hond, projectleider Kunst is Dichterbij Dan je Denkt</i>
Jos Bol	<i>Projectleider advies en expertise bij Kunst Centraal Cultuureducatie met Kwaliteit project provincie Utrecht</i>
Victor Frederik	<i>Kunstenaar, kunsteducatiespecialist en docent BLK-opleiding</i>
Margriet van Niejenhuis	<i>Coördinator Kunstwerkplaats De Meerpaal, Dronten</i>
Femke Wubbels	<i>Docent Lerarenopleiding basisonderwijs hogeschool Windesheim Flevoland</i>
Niek Sonneveld	<i>Programmamanager FleCk t/m 30 juni 2016</i>
Remko Willems	<i>Adviseur FleCk en projectleider De Culturele Haven t/m 30 juni 2016 Programmamanager FleCk vanaf 1 juli 2016</i>
Daniëlle Bijsmans	<i>Adviseur FleCk en vanaf 1 juli 2016 tevens projectleider De Culturele Haven Gespreksleider van de kenniskring en auteur van dit verslag</i>
Gerdie Klaassen	<i>Projectmedewerker landelijke project Kenniskringen – kennisdeling vanuit de praktijk</i>

➤ HOOFDSTUK 4: DE RESULTATEN

In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op de resultaten van de kenniskring. In hoofdstuk 2 is aangegeven dat de onderzoeksvraag is opgedeeld in drie onderdelen. Aan de hand van deze onderdelen worden de bevindingen en resultaten van de kenniskring in dit hoofdstuk behandeld.

Gemeenschappelijk begrippenkader van het portfolio als instrument

Het eerste onderdeel van de benadering van de vraagstelling van de kenniskring gaat over de term portfolio om tot een gemeenschappelijk begrippenkader te komen. In deze paragraaf verkennen we de antwoorden op de volgende vragen die de kenniskring heeft onderzocht:

- Wat is een portfolio en wat zijn de kenmerken van een portfolio?
- Bestaan er verschillende soorten portfolio? Zo ja, welke zijn dit en welke doelstellingen worden in het gebruik ervan nagestreefd?

Definitie en kenmerken van een portfolio

De kenniskring is tot de volgende definitie van een portfolio gekomen:

Een portfolio is een verzameling van werk. Die verzameling kan op het niveau van de leerling (elk kind een eigen portfolio), het niveau van de groep (iedere groep een eigen portfolio) of de school (een school heeft een portfolio waar een selectie van werken van leerlingen in getoond worden).

Om het proces van de kenniskring te kaderen is de kenniskring uitgegaan van het portfolio als analoge of digitale verzameling van eigen werk van de leerling: het leerlingportfolio.

Een portfolio is een digitale of analoge verzameling van het eigen werk van de leerling. De leerling verzamelt, legt vast en bewaart. De leerling is eigenaar, de leerkracht is coach en begeleider. Het portfolio maakt zichtbaar.

De leerling is eigenaar van het portfolio en bepaalt wat er getoond wordt. Dit kunnen eindproducten zijn, maar ook de weergave van het proces, bijvoorbeeld een proces om tot een eindproduct in de vorm van een portret van de leerling te komen.

De leerkracht is begeleider en coacht de leerling. In de praktijk blijkt dat de leerkracht ook sturing kan geven in de verzameling van de leerling: door feedback te geven, de leerling te stimuleren bepaalde zaken op te nemen in het portfolio en door zelf zaken toe te voegen aan het portfolio.

Door het portfolio wordt dus ook iets zichtbaar gemaakt, bijvoorbeeld de eindproducten van een opdracht, de ervaringen en interesses van de leerling en/of de opgedane kennis en vaardigheden.

Voor de school kan een portfolio inzicht bieden in vakken, leerlijnen en leerdoelen. Een portfolio kan bijvoorbeeld antwoord geven op de volgende vragen:

- wat gebeurt er op het gebied van de verschillende vakken en wat leren de leerlingen aan kennis, vaardigheden en attitude?
- wat gebeurt er binnen onze leerlijn, behalen we de doelstellingen of moeten we deze bijstellen?
- corresponderen onze leerdoelen met dat wat we in het portfolio terug zien of moeten deze worden bijgesteld?

“Het portfolio is een prachtig instrument om daarin de ontwikkeling van kinderen op creatief gebied te volgen[...]. Bij oudercontactavonden zit de leerkracht om tafel met ouders. Het is prachtig om dan het beeldscherm te draaien en samen in het portfolio van de betreffende leerling te duiken”.

Aart Molendijk, directeur CBS De Wegwijzer
Uit: ***Je ziet ze groeien. De waarde van het portfolio voor cultuuronderwijs.***
Film over het portfolio in opdracht van de kenniskring, 2016.

In de bovengenoemde voorbeelden gaat het dus ook om formatief toetsen²: Het meten van de prestatie om te achterhalen welke stappen de leerkracht moet zetten om het onderwijs te laten aansluiten bij de behoefte van de leerling. Bedoeld om het leer- of ontwikkelproces te ondersteunen.

Een portfolio sluit summatief toetsen niet uit: Bij summatief toetsen wordt een prestatie beoordeeld om een leerproces af te sluiten. Zoals verderop in deze paragraaf zal blijken kan een portfolio ook worden gebruikt als beoordelingsinstrument.

Wat er precies zichtbaar wordt gemaakt en welke inzichten een portfolio kan bieden is afhankelijk van de doelstellingen die een school wil bereiken met het portfolio. En van de visie en werkwijze op het gebied van cultuuronderwijs. De reality check bevestigde het beeld van de kenniskring dat het werken met een portfolio start met een visie op onderwijs, een visie op cultuuronderwijs en een visie op het portfolio en dat deze met elkaar moeten corresponderen. Het is bijvoorbeeld alleen mogelijk om te monitoren of de doelstellingen van je leerlijn worden gerealiseerd en competenties bij leerlingen worden ontwikkeld als je je onderwijs hiernaar hebt ingericht.

“De school is meteen in 2009 gestart met het portfolio, omdat het aansluit bij de uitgangspunten van het onderwijs. De wens is om leerlingen te betrekken bij hun eigen ontwikkeling. Dit is volgens ... [de directeur]... niet mogelijk met een standaard rapport met cijfers en letters (matig, ruim voldoende, goed, etc.). Deze zijn subjectief en het is onduidelijk waarnaar ze verwijzen. Het huidige portfolio bevat producten en deze maken zichtbaar welke inspanningen leerlingen leveren, wat zij kunnen, hoe zij zich ontwikkelen en of zij trots zijn op het resultaat”.

Uit: **Onderzoeksrapport portfolio - Over de meerwaarde en verankering van een portfolio in het primair onderwijs**
Irja Hartenberg in opdracht van de kenniskring portfolio ten behoeve van de reality check.

De verschillende soorten van het portfolio

De kenniskring heeft niet alleen het begrip portfolio onderzocht. Ook de verschillende soorten portfolio zijn onder de loep genomen. Uit literatuuronderzoek blijkt dat er drie verschillende soorten van het portfolio bestaan³: het presentatieportfolio, het ontwikkelingsportfolio en het beoordelingsportfolio. In de reality-check werd niet alleen het bestaan van de drie soorten portfolio's bevestigd, er werd ook een vierde vorm van het portfolio geconstateerd: het reflectieportfolio. De kenniskring formuleert de verschillende soorten portfolio en hun kenmerken als volgt:

1. Presentatieportfolio

In het presentatieportfolio verzamelt de leerling zijn eigen werk (en soms toelichtingen erop), in samenspraak met de leerkracht. Het portfolio laat zien wat de leerling leuk, spannend en belangrijk vindt of waar hij trots op is of goed in is. Daarom wordt het presentatieportfolio soms ook een trotsportfolio genoemd.

De leerling heeft de regie en is eigenaar van het portfolio en de leerkracht coacht en begeleidt de leerling, bijvoorbeeld in het maken van een keuze welk werk in een portfolio thuishoort. Soms kiest de leerkracht ook zelf werk en voegt hij werk toe aan het portfolio van de leerling. In dat geval geeft de leerkracht alsnog sturing.

In het presentatieportfolio worden met name eindproducten getoond. Het presentatieportfolio heeft daarom ook een etalagefunctie: het maakt de opbrengsten en resultaten van cultuuronderwijs zichtbaar. Een presentatieportfolio kan inzicht bieden in vakken, leerlijnen en leerdoelen en in de ervaringen, kennis en vaardigheden van de leerling.

²Voor meer informatie over formatief en summatief toetsen zie onder meer: *Verkenning beoordelingsinstrumenten kunstonderwijs*. Piet Hagenaars, Marie-José Kommers, Vera Martens en Vera Meewis (2014).

³Het SLO stelt in het document *Portfolio en beoordeling* dat er drie vormen van portfolio zijn.

Bron: http://talent.slo.nl/starten/cyclus/Portfolio_en_boordeling.doc/

2. Ontwikkelingsportfolio

In het ontwikkelingsportfolio verzamelt de leerling zijn eigen werk en reflecties hierop, in samenspraak met de leerkracht. De verzameling bestaat niet alleen uit eindproducten. Ook fases binnen het proces worden getoond.

De leerling heeft de regie en is eigenaar van het portfolio, hij leert reflecteren op zijn werk en stuurt zichzelf aan. De leerkracht is coach en begeleidt de leerling, bijvoorbeeld in het maken van een keuze welk werk in een portfolio thuishoort of bij de reflectie. Soms kiest de leerkracht ook zelf werk en voegt hij werk toe aan het portfolio van de leerling. In dat geval geeft de leerkracht alsnog sturing.

Omdat niet alleen eindproducten, maar ook het proces en reflecties van de leerlingen worden verzameld in het ontwikkelingsportfolio, kan deze vorm van het portfolio inzicht bieden in de culturele ontwikkeling van de leerling. Bijvoorbeeld in de ontwikkeling van kennis en vaardigheden, attitude en/of talenten. De leerling kan zich bewust worden van zijn leerproces, zijn voortgang en de manier van leren. Daarnaast kan het ontwikkelingsportfolio inzicht bieden in vakken, leerlijnen en leerdoelen.

Indien een school werkt met een ontwikkelingsportfolio en een ontwikkeling wil volgen, dan is het cruciaal dat de school werkt met een heldere visie op cultuuronderwijs en bijvoorbeeld een leerlijn. Dan kun je de ontwikkeling van een leerling naast de doelstellingen van een de leerlijn leggen en bepalen waar de leerling staat ten opzichte van de nagestreefde ontwikkeling.

3. Beoordelingsportfolio

In het beoordelingsportfolio verzamelt de leerling zijn eigen werk en ook reflecties hierop, in samenspraak met de leerkracht. De verzameling bestaat vooral uit eindproducten, maar kan ook fases binnen het proces om tot een eindproduct te komen bevatten.

De leerling heeft de regie en is eigenaar van het portfolio, hij leert reflecteren op zijn werk en stuurt zichzelf aan. Ook leert hij om zichzelf te beoordelen. De leerkracht is coach en begeleidt de leerling, bijvoorbeeld in het maken van een keuze welk werk in een portfolio thuishoort of bij de reflectie. De leerkracht neemt ook de rol in van beoordelaar. Soms kiest de leerkracht ook zelf werk en voegt hij werk toe aan het portfolio van de leerling. In dat geval geeft de leerkracht alsnog sturing.

In het beoordelingsportfolio is beoordeling van de leerling het belangrijkste doel. De beoordeling kan plaatsvinden door de leerling, de leerkracht en ook door de medeleerlingen.

Het portfolio biedt inzicht in de culturele ontwikkeling van de leerling en het eindresultaat van deze ontwikkeling en in de ervaring, kennis en vaardigheden van de leerling. Daarnaast kan het beoordelingsportfolio inzicht bieden in vakken, leerlijnen en leerdoelen.

Indien een school werkt met een beoordelingsportfolio en een leerling wil beoordelen, dan is het cruciaal dat de school werkt met een heldere visie op cultuuronderwijs en bijvoorbeeld een leerlijn. Dan kun je de ontwikkeling van een leerling naast de doelstellingen van een de leerlijn leggen en bepalen waar de leerling staat ten opzichte van de nagestreefde ontwikkeling. Bovendien kun je dan de leerling beoordelen.

4. Reflectieportfolio

Uit de reality check bleek dat er een vierde soort portfolio is: het reflectieportfolio. In het reflectieportfolio verzamelt de leerling zijn eigen werk en ook reflecties hierop, in samenspraak met de leerkracht. De verzameling kan bestaan uit eindproducten en ook uit fases binnen het proces.

Het primaire doel van het reflectieportfolio is reflectie. Het portfolio is daarmee vooral een verzameling van reflecties en meningen, belevingen, interesses van de leerling. Daarmee lijkt het reflectieportfolio op een presentatieportfolio plus reflecties.

De leerling heeft de regie en is eigenaar van het portfolio, hij leert reflecteren op zijn werk en stuurt zichzelf aan. De leerkracht is coach en begeleidt de leerling, bijvoorbeeld in het maken van een keuze welk werk in een portfolio thuishoort en bij de reflectie. Soms kiest de leerkracht ook zelf werk en voegt hij werk toe aan het portfolio van de leerling. In dat geval geeft de leerkracht alsnog sturing.

Het is interessant om verder te onderzoeken of het reflectieportfolio door meerdere scholen gezien wordt als een vierde vorm van portfolio en ook in de hier omschreven vorm wordt gebruikt.

	Presentatie-Portfolio	Ontwikkelings-Portfolio	Beoordelings-Portfolio	Reflectie-Portfolio
Doel van het portfolio	Het zichtbaar maken van producten die de leerling leuk, spannend en belangrijk vindt of waar hij trots op is of goed in is.	Het zichtbaar maken van de ontwikkeling van een leerling.	Het zichtbaar maken van de ontwikkeling van een leerling en het eindresultaat van deze ontwikkeling.	Het zichtbaar maken van de reflecties van de leerling, waardoor duidelijk wordt waar de leerling trots op is en waar zijn kwaliteiten liggen.
Inhoud van het portfolio	Producten die de leerling leuk, spannend en belangrijk vindt of waar hij trots op is of goed in is.	Eindresultaten en onderdelen van een proces om tot een resultaat te komen. En reflecties van de leerling hierop.	Eindresultaten en onderdelen van een proces om tot een resultaat te komen. Reflecties van de leerling hierop en beoordeling van de leerling en/of leerkracht.	Producten die de leerling leuk, spannend en belangrijk vindt of waar hij trots op is of goed in is. En reflecties van de leerling hierop.
Rol van de leerling	Selectie van de inhoud van het portfolio.	Selectie van de inhoud van het portfolio.	Selectie van de inhoud van het portfolio.	Selectie van de inhoud van het portfolio.
Rol van de leerkracht	Coaching en begeleiding van de leerling bij het selecteren van werk.	Coaching en begeleiding van de leerling bij het selecteren van werk en bij het reflecteren hierop.	Coaching en begeleiding van de leerling bij het selecteren van werk en bij het reflecteren hierop en beoordelen hiervan door de leerling. Beoordelen van de leerling	Coaching en begeleiding van de leerling bij het selecteren van werk en bij het reflecteren hierop.

Tabel 1: De verschillende soorten portfolio's en hun kenmerken.

De toegevoegde waarde van het portfolio

Het tweede deel van de onderzoeksvraag van de kenniskring portfolio gaat over de waarde van het portfolio: heeft het portfolio een toegevoegde waarde? En zo ja, voor wie en / of voor wat? En hebben de verschillende soorten portfolio's elk hun eigen toegevoegde waarde? De kenniskring stelt dat het portfolio meerdere toegevoegde waarden heeft. De meerwaarde die de kenniskring heeft benoemd worden in deze paragraaf belicht.

De kenniskring heeft de waarden van het portfolio benoemd op basis van persoonlijke ervaringen en inzichten van de deelnemers uit de beroepspraktijk en op basis van de reality check waarin de kenniskring een aantal waarden ziet terugkeren. Omdat de kenniskring het leerling-portfolio centraal heeft gesteld en de leerling er eigenaar van is, vindt de kenniskring de waarden van het portfolio die betrekking hebben op de leerling het belangrijkste. Het gaat hierbij om de volgende waarden:

- Het portfolio toont de beleving van de leerling, de betekenis die een ervaring voor de leerling heeft en laat zien wat de leerling heeft gedaan of gemaakt.
- Het portfolio is een communicatiemiddel: het portfolio helpt leerlingen om met elkaar te communiceren en is een instrument in de communicatie tussen leerlingen en leerkrachten.
- Het portfolio biedt de leerling de gelegenheid om terug te kijken naar de andere leerjaren, het portfolio biedt namelijk een overzicht van hetgeen de leerling gedaan heeft en waardevol vond om in het portfolio op te nemen.

“Het allerleukste aan het werken met een portfolio vind ik erin te schrijven en het kijken naar alle dingen die ik heb gemaakt[...]. Ik voel me wel heel trots dat ik dat heb gemaakt.”

Noa Brouwer, leerling groep 7, CBS De Wegwijzer Wijk bij Duurstede,

Uit: ***Je ziet ze groeien. De waarde van het portfolio voor cultuuronderwijs.*** Film over het portfolio in opdracht van de kenniskring, 2016.

Een portfolio blijkt ook waardevol voor de leerkracht, de school, ouders en het cultuuronderwijs van de school. De kenniskring heeft de volgende waarden voor deze groepen geformuleerd:

Het portfolio is waardevol voor de school en de leerkracht, want:

- Het portfolio vormt een document door alle jaren heen van de leerling, een overzicht van alles wat de leerling gedaan heeft en waardevol vond om in het portfolio op te nemen. Het portfolio biedt dus informatie over de leerling.
- Het portfolio is een middel om je mee te profileren. Het kan bijvoorbeeld een cultuurprofiel versterken en het is een middel om nieuwe leerlingen aan te trekken.
- Het portfolio is een presentatiemiddel richting ouders en omgeving om te laten zien wat de school allemaal doet op het gebied van cultuuronderwijs.
- Het portfolio is een middel om intern binnen het team te communiceren over bijvoorbeeld de leerlingen, de groep, maar ook het cultuuronderwijs.

“Als je naar het portfolio kijkt als leerkracht en vakspecialist, dan kan je natuurlijk behalve wat ze al kunnen, [...] ook goed zien hoe een kind in zijn vel zit, hoe die in de groep functioneert, en hoe die samenwerkt met andere kinderen. Dus er is veel meer te zien dan alleen het dansen.”

Marieke Bouman, vakspecialist dans en leerkracht CBS De Wegwijzer Wijk bij Duurstede,

Uit: ***Je ziet ze groeien. De waarde van het portfolio voor cultuuronderwijs.*** Film over het portfolio in opdracht van de kenniskring, 2016.

Het portfolio is waardevol voor de school, leerkrachten en ouders, want:

- Het portfolio is een middel om te communiceren met ouders over de leerling en over het (cultuur)onderwijs van de school.
- Het portfolio is een middel om de betrokkenheid van ouders te vergroten, omdat ouders een duidelijk beeld krijgen van hun eigen kind en het (cultuur)onderwijs.
- Het portfolio is een instrument waarmee de wereld van school, ouders, thuis en alles daarbuiten en eromheen bij elkaar komen en zichtbaar worden. Het portfolio kan dus een compleet beeld van de leerling geven.
- Het portfolio kan de verbinding tussen binnenschools en buitenschools cultuuronderwijs zichtbaar maken.

“Als ik met Koen samen naar het portfolio zit te kijken, ja dan groei ik een beetje [...] Dat vind ik hartstikke leuk als je dan de ontwikkeling gaat doorkijken die hij in de loop van de jaren maakt.”

Rob Ellerman, vader van Koen, leerling groep 7, CBS De Wegwijzer Wijk bij Duurstede,

Uit: ***Je ziet ze groeien. De waarde van het portfolio voor cultuuronderwijs.*** Film over het portfolio in opdracht van de kenniskring, 2016.

Het portfolio is waardevol voor cultuuronderwijs, want:

Het portfolio is een middel om cultuuronderwijs zichtbaar te maken en kan gebruikt worden als middel om gestelde doelen te monitoren, volgen en beoordelen.

Zoals al eerder aangegeven moeten de visie op onderwijs, cultuuronderwijs en het portfolio op elkaar aansluiten, om het portfolio goed te kunnen inzetten. En de visie op cultuuronderwijs en portfolio moeten ook samenhangen met de praktijk: sluit de manier waarop met het portfolio wordt gewerkt ook aan bij de visies? Uit de reality-check bleek dat pas wanneer er samenhang is tussen de bovengenoemde visies en de gehanteerde werkwijze de meerwaarde van het werken met een portfolio ervaren kan worden door de school.

“De directeur en de ICC weten nog niet of zij door willen gaan met het portfolio. ... [De ICC-er] zegt: “[We moeten] echt nog kijken wat de meerwaarde is en hoe het gebruikt wordt. [...] [Er] moet een duidelijke visie komen. Nu komt het er nog bij. Het moet geen hype zijn.” ... [De directeur] is het hier mee eens, maar geeft ook aan dat het geen prioriteit heeft: “Ik zie het belang er wel van in, maar op de langere termijn.”

Uit: ***Onderzoeksrapport portfolio - Over de meerwaarde en verankering van een portfolio in het primair onderwijs***
Irja Hartenberg in opdracht van de kenniskring portfolio ten behoeve van de reality check.

De specifieke waarde van het portfolio voor de leerling, de leerkracht, de school, de ouders en ook voor het cultuuronderwijs, in relatie tot de verschillende soorten portfolio

In het vorige hoofdstuk is gebleken dat het portfolio een meerwaarde heeft voor leerling, leerkracht, school, ouders en voor het cultuuronderwijs. Deze waarde wordt merkbaar indien de visie op onderwijs, cultuuronderwijs en het portfolio op elkaar aansluiten en gehanteerd worden. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag of de verschillende soorten portfolio's elk een specifieke meerwaarde hebben.

Dat blijkt zo te zijn: op basis van de reality check stelt de kenniskring dat elk soort portfolio nog een aantal specifieke waarden voor de leerling, de leerkracht, de school, de ouders, en het cultuuronderwijs kan hebben. Met de nadruk op kan, want de waarden die de kenniskring heeft vastgesteld en die worden gepresenteerd in de onderstaande tabel zullen zeker niet voor alle portfolio's op scholen gelden, omdat de doelstellingen van de school om te werken met een portfolio bepalend zijn voor het aanwezig zijn van een bepaalde meerwaarde. Als uitgangspunt heeft de kring steeds de waarden gekoppeld aan de belangrijkste kenmerken van de verschillende soorten portfolio's. Ook is steeds bekeken voor wie die waarde het meest belangrijk is. Echter, in de praktijk kan een portfolio uiteraard ook een combinatie zijn van bijvoorbeeld een presentatie- en reflectieportfolio. Of van een presentatie- en ontwikkelingsportfolio. Dus de waarde kan in de praktijk per individueel portfolio nog verschillen.

Daarnaast is de kenniskring steeds uitgegaan van de primaire waarde van de verschillende soorten van het portfolio voor de primaire doelgroep. Die kunnen ook per portfolio verschillen.

De onderstaande tabel kan dus vooral gezien worden als een lijst met mogelijke meerwaarde die een portfolio kan bieden. Het kan interessant zijn om de meerwaarde verder te onderzoeken om te zien onder welke condities ze merkbaar zijn.

En de tabel kan gezien worden als een hulpmiddel voor directies of besturen om na te denken over de doelstellingen van en keuze voor een type portfolio.

Waarde
Door het portfolio kan een leerling stappen zetten op basis van de eigen ontwikkeling.
Door het portfolio wordt een leerling in staat gesteld om het creatief proces zelfstandig te sturen.
Het portfolio helpt leerlingen om hun eigen kwaliteiten te ontdekken.
Het portfolio helpt leerlingen om hun eigen kwaliteiten te ontwikkelen.
Het portfolio helpt de leerling de eigen identiteit te vinden en te vormen door zelf keuzes te maken wat in het portfolio moet worden opgenomen en door hierop te reflecteren.
Het portfolio helpt leerlingen om op elkaar te reflecteren.
Het portfolio draagt bij aan de ontwikkeling van de 21ste eeuwse vaardigheden van leerlingen.
Het portfolio geeft zicht op de verhouding van de leerling t.o.v. de context (ander en de omgeving): de relatie tussen het ik en de wereld om mij heen wordt zichtbaar voor de leerling.
Het portfolio maakt de innerlijke wereld van de leerling zichtbaar en laat daarop reflecteren middels verschillende expressievormen die onderdeel uitmaken van het cultuuronderwijs.
Het portfolio kan een ontwikkeling, de groei en de talenten van de leerling in beeld brengen, maar ook de sleutelmomenten, de magische momenten voor de leerling, die je achteraf hieruit kunt destilleren.
Het portfolio biedt inzicht in de ervaring en eigenheid van de leerling.
Het portfolio helpt de leerkracht om een gesprek aan te gaan met de leerling over de ontwikkeling.
Het portfolio maakt het creatief proces behapbaar en in kleinere stappen inzichtelijk.
Het portfolio helpt de leerkracht om de leerling verder te brengen in het creatief proces.
Het portfolio toont dat het bereik van cultuuronderwijs groter is dan alleen cultuuronderwijs: het heeft een relatie met andere vakken en sluit aan op andere belangrijke thema's voor het onderwijs.
Het portfolio is een middel om alle zintuigen aan te spreken en verschillende uitdrukkingvormen te tonen. Hierdoor wordt de diversiteit van expressie getoond en de diversiteit van cultuuronderwijs.
Het portfolio maakt de visie op cultuuronderwijs zichtbaar en is een hulpmiddel om de visie te realiseren.
Het portfolio zorgt ervoor dat een school keuzes kan maken met betrekking tot de nagestreefde ontwikkeling van leerlingen, het zorgt voor focus op groeps- en schoolniveau.
Het portfolio biedt ouders inzicht in de groei en ontwikkeling van leerlingen en helpt ouders om hierop te reflecteren met hun kinderen.

Tabel 2: de verschillende type portfolio en de waarde die ze kunnen hebben voor verschillende partijen.

Soort portfolio: P (presentatie) O (ontwikkeling) B (beoordeling) R (reflectie)	Leerling	Leerkracht	School	Ouder	Cultuur- onderwijs
O, B, R	X				
O, B, R					
O, B, R	X				
O, B, R	X				
O, B, R	X				
O, B, R	X				
P, O, B, R	X				
O, B, R	X				
O, B, R	X				X
P, O, B, R	X	X		X	X
P, O, B, R	X	X	X	X	
P, O, B, R		X			
B, R		X			X
O, B, R		X			X
P, O, B, R			X		X
P, O, B			X		X
P, O, B, R			X		X
O, B, R			X		X
O, B				X	

De verankering van het portfolio in het onderwijs

Het laatste onderdeel van de vraagstelling van de kenniskring gaat over de verankering van het portfolio in het onderwijs. De regeling Cultuureducatie met Kwaliteit stimuleert het gebruik van beoordelingsinstrumenten en de verankering van cultuuronderwijs. Daarom is de kenniskring ervan uitgegaan dat ook het portfolio verankerd dient te zijn, een vast onderdeel dient te zijn binnen de school, om succesvol te zijn en merkbaar meerwaarde te hebben voor de leerling, leerkracht, school, ouders en het cultuuronderwijs. In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op de verankering en de voorwaarden hiervoor.

De kenniskring heeft een aantal voorwaarden geformuleerd voor het succesvol implementeren en verankeren van een leerlingportfolio. De voorwaarden werden bevestigd in de reality check, maar daarin werd eens te meer duidelijk dat de voorwaarden per school worden ingevuld en afhankelijk zijn van de Ausgangssituation, de visie op cultuuronderwijs en de visie op het portfolio van de school. Zo is bijvoorbeeld de frequentie en intensiteit van het werken met het portfolio verschillend per school en afhankelijk van de doelstellingen.

Voorwaarden met betrekking tot de leerling:

- › De leerling is de eigenaar van het portfolio en moet zich gewaardeerd en competent voelen. Ook is de leerling autonoom en moet deze zelf kunnen bepalen wat er aan het portfolio wordt toegevoegd. De leerling moet zich vrij voelen in het gebruik van het portfolio en kan zelf bepalen wanneer hij er iets aan toevoegt.
- › In het geval van een ontwikkelings- en beoordelingsportfolio is het belangrijk dat een leerling ook in staat wordt gesteld om aan te geven wat hij/zij nog wil leren en wat de doelstellingen zijn van een opdracht, zodat de leerling ook deels regie heeft over de eigen ontwikkeling en deze ook zelf op gang kan houden.

“...[het] blijkt dat de leerlingen nog nauwelijks eigenaar zijn van hun portfolio. Op iedere school gebruiken de leerlingen het portfolio, maar onregelmatig of niet uit eigen initiatief. Het gebruik wordt gestuurd door de school. [...] Het gevolg is dat leerlingen, naast een gebrek aan eigenaarschap, ook nauwelijks inzicht hebben in hun eigen kunnen. [...] Dat scholen behoefte hebben aan meer zelfstandigheid van de leerlingen is duidelijk. [...] [Twee scholen] geven aan dat portfolio meer van de leerling moet worden. Niet alleen kan dit leiden tot meer verantwoordelijkheid en een trots gevoel bij leerlingen [...], ook tot het integreren van het portfolio in het onderwijs.”

Uit: *Onderzoeksrapport portfolio - Over de meerwaarde en verankering van een portfolio in het primair onderwijs*
Irja Hartenberg in opdracht van de kenniskring portfolio ten behoeve van de reality check.

Voorwaarden met betrekking tot de leerkracht:

- › De leerkracht beschikt over de competenties en kennis om te kunnen werken met het portfolio (bijvoorbeeld kennis van de techniek, maar ook kennis van gestelde doelen op het gebied van cultuuronderwijs), om de leerling te kunnen begeleiden en om bijvoorbeeld te kunnen reflecteren met de leerling.
- › De leerkracht geeft ruimte aan en stimuleert de leerling om te ontdekken, nieuwsgierig te zijn en te leren. De leerkracht ontwikkelt zich tot coach / begeleider van het leerproces van de leerling.

Voorwaarden met betrekking tot de school:

- › De school maakt tijd vrij voor het portfolio en integreert dit in de werkwijze en schoolorganisatie
- › De school heeft een heldere visie en duidelijke doelstellingen met betrekking tot cultuuronderwijs en het portfolio.
- › In het geval van een ontwikkelings- en beoordelingsportfolio moeten leerlijn en leerdoelen aansluiten op de doelstellingen die de school heeft geformuleerd voor cultuuronderwijs en voor het portfolio. De leerdoelen moeten helder zijn geformuleerd en bewust toegepast worden in een les. Dan kun je bekijken of de leerdoelen corresponderen met hetgeen de leerling in het portfolio plaatst. En zoals gebruikelijk moeten de ontwikkelingsstadia van leerlingen betrokken worden in het volgen en beoordelen van de leerling.
- › De school beschikt over technische middelen en kennis, zodat techniek geen obstakel meer kan vormen voor de implementatie van het portfolio.

- › Er is draagvlak binnen de schoolorganisatie. Dat geldt zowel op het niveau van schoolteams en directie, als ook op het niveau van het schoolbestuur dat het gebruik van het portfolio kan stimuleren. Het praktijkonderzoek liet bovendien zien dat een sturende en leidende rol van de directeur ook van belang zijn: de ICC-er (die zich vaak al moet inzetten voor meer draagvlak voor cultuuronderwijs) kan niet alleen de kartrekker zijn van de implementatie van het portfolio.
- › De school kan rekenen op begeleiding en ondersteuning van professionals bij de introductie van, benodigde scholing voor en implementatie van portfolio. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat scholen ondersteuning kunnen gebruiken bij het vertalen van de doelstellingen van het werken met het portfolio naar de praktijk, het faseren van de nieuwe aanpak en het inventariseren van wat er voor nodig is om de doelstellingen te bereiken.
- › De school beschikt over financiële middelen om het werken met het portfolio te realiseren.

Voorwaarden met betrekking tot het portfolio

Ook aan het portfolio kunnen eisen gesteld worden.

- › Het belangrijkste is dat een portfolio moet aansluiten bij de doelstellingen van de school en de tools moet bieden om de doelstellingen te realiseren. In het geval van een ontwikkelings-, beoordelings- of reflectieportfolio moet een portfolio tools bieden voor reflectie. Denk hierbij aan het opnemen van vragen die de leerling moet beantwoorden, bijvoorbeeld: Heb je je doel bereikt? Wat is het verschil met een jaar geleden? Wat neem je mee naar de volgende keer? Wat heb je geleerd?
- › Het instrument voor reflectie moet niet altijd alleen maar talig zijn en juist worden aangepast aan de leervoorkeuren van de leerling. Bijvoorbeeld: Je kunt een foto maken, een muziekstuk of een toneelstuk, een lied over Wereldoriëntatie als reflectie op wat je gedaan hebt.
- › Een portfolio moet handvatten verschaffen om een gesprek aan te gaan met de leerling.

Het werken met een portfolio vereist kortom een visie, kennis, vaardigheden, materialen en middelen.

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Na vijf bijeenkomsten blikt de kenniskring terug. In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op de conclusies die op basis van het onderzoek door de kenniskring geformuleerd kunnen worden. Tevens wordt hier een aantal aanbevelingen gedaan voor de toekomst.

De kenniskring heeft de vraagstelling over de waarde en de verankering van het portfolio onder de loep genomen met als doel het destilleren van kennis die in de praktijk tot stand komt, dus op de scholen zelf en bij de cultuuraanbieders die betrokken zijn bij een of meerdere projecten binnen de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Door de uitwisseling van denkbeelden en inhoud van onderwijs en het culturele veld werd een basis gelegd voor een duurzame verbinding tussen beide werelden.

De kenniskring heeft een waarderend onderzoek uitgevoerd dat bestond uit vijf stappen. Na de verkenning van het onderwerp en het begrippenkader werd de onderzoeksvraag bepaald. Vervolgens werden aannames geformuleerd op basis van de uitwisseling van kennis en ervaring. Door het uitvoeren van een praktijkonderzoek (de reality check) op scholen die met portfolio werken werd gecheckt of de geformuleerde definities, ideeën en ambities van de kenniskring overeenkomen met de realiteit op de onderzochte scholen.

De bevindingen uit de 'reality check' werden naast de eigen aannames van de kenniskring gelegd en naar aanleiding van deze confrontatie konden antwoorden op de onderzoeksvraag en aanbevelingen voor de toekomst worden geformuleerd. De presentatie van de uitkomsten en de aanbevelingen is vormgegeven middels dit verslag.

Portfolio voor cultuuronderwijs:

Hoe kan ervoor worden gezorgd dat een portfolio waarde heeft en blijft houden voor het primair onderwijs, zodat het gebruik ervan verankerd raakt en aansluit bij de wensen en actualiteiten binnen het primair onderwijs?

Definitie portfolio

De kenniskring is uitgegaan van een portfolio voor een leerling en heeft de volgende definitie geformuleerd: een portfolio is een digitale of analoge verzameling van het eigen werk van de leerling. De leerling verzamelt, legt vast en bewaart. De leerling is eigenaar, de leerkracht is coach en begeleider. Het portfolio maakt zichtbaar.

Soorten portfolio's

Er blijken vier verschillende soorten portfolio te zijn die elk meerwaarde hebben: het presentatie-, ontwikkelings-, beoordelings- en reflectieportfolio. Elk portfolio heeft een eigen doelstelling. Het presentatieportfolio maakt producten zichtbaar die de leerling leuk, spannend en belangrijk vindt of waar hij trots op is of goed in is. Het ontwikkelingsportfolio maakt de ontwikkeling van leerlingen zichtbaar. Het beoordelingsportfolio heeft naast het zichtbaar maken van de ontwikkeling van de leerling vooral als doel het zichtbaar maken van het eindresultaat van deze ontwikkeling. Het doel van het reflectieportfolio is het zichtbaar maken van de reflecties van de leerling, waardoor duidelijk wordt waar de leerling trots op is en waar zijn kwaliteiten liggen.

Meerwaarde van het portfolio

De kenniskring concludeert dat het portfolio voor cultuuronderwijs meerwaarde heeft: voor de leerling, de leerkracht, de school, ouders en het cultuuronderwijs. De meerwaarde blijkt afhankelijk te zijn van de onderwijsvisie, de visie op cultuuronderwijs en de visie op het portfolio. Deze moeten op elkaar aansluiten en de genoemde visies moeten samenhangen met de werkwijze en keuze voor het soort portfolio. Het is bijvoorbeeld alleen mogelijk om te monitoren of de doelstellingen van je leerlijn worden gerealiseerd en competenties bij leerlingen worden ontwikkeld als je je onderwijs hiernaar hebt ingericht.

Door de koppeling van de bovengenoemde visies en de praktijk wordt de meerwaarde merkbaar en kan een verankering plaatsvinden. Andersom geldt ook: zonder de verankering kan het portfolio geen meerwaarde hebben. Dan blijft het een los iets, voor erbij, dat ook snel weer van de schoolagenda kan verdwijnen en waarvan de meerwaarde niet voldoende merkbaar is.

De verschillende soorten portfolio en hun meerwaarde

Gebleken is dat de verschillende soorten portfolio een aantal specifieke waarden voor de leerling, de leerkracht, de school, de ouders, en het cultuuronderwijs kan hebben. De waarde kan in de praktijk per individueel portfolio verschillen, omdat een portfolio ook een combinatie kan zijn van bijvoorbeeld een ontwikkelings- en beoordelingsportfolio. En ook hier geldt dat de doelstellingen om te werken met een portfolio cruciaal zijn voor de merkbare meerwaarde.

Door bewust te zijn van de meerwaarde van de verschillende soorten portfolio's kan een school of bestuur een keuze maken voor één van deze portfolio's en bepalen welke soort het best past bij de visie op onderwijs, cultuuronderwijs en het portfolio en bij de doelstellingen die bereikt moeten worden middels de inzet van het portfolio.

Randvoorwaarden voor verankering

Ook blijkt dat de school moet beschikken over een aantal randvoorwaarden om de implementatie succesvol te maken. Zoals in ieder verandertraject zijn niet alleen een visie en een plan, maar ook middelen, materialen, kennis en competenties van belang bij de implementatie van een portfolio.

Cruciaal is dat de leerling eigenaar is en blijft van het portfolio, dat de leerkracht beschikt over de competenties en kennis om te kunnen werken met het portfolio (bijvoorbeeld kennis van de techniek, maar ook kennis van gestelde doelen op het gebied van cultuuronderwijs), om de leerling te kunnen begeleiden en om bijvoorbeeld te kunnen reflecteren met de leerling. Daarnaast moet de school beschikken over de technische kennis, de middelen (financieel en technisch) en tijd en ruimte geven voor het werken met het portfolio en kiezen voor een portfolio dat voldoet aan de doelstellingen die de school eraan koppelt.

Ondersteuning, begeleiding en advies door professionals kan wenselijk zijn, zodat de school op weg geholpen wordt en begeleid wordt in de implementatie van het portfolio.

Aanbevelingen

Vervolgonderzoek is volgens de kenniskring wenselijk en noodzakelijk. De bevindingen van de kenniskring zijn geformuleerd op basis van begrensd onderzoek. Het werken met het portfolio staat bovendien nog in de kinderschoenen in de provincies Flevoland en Utrecht en er zijn nog niet veel scholen die een portfolio voor cultuuronderwijs inzetten. Het is interessant om verder te onderzoeken of het reflectieportfolio door meerdere scholen gezien wordt als een vierde soort portfolio. Verder kan in een vervolgonderzoek ingezoomd worden op de succesvolle implementatie van de verschillende soorten portfolio en noodzakelijke voorwaarden. Ook kan nader onderzocht worden welke meerwaarde portfolio's hebben onder welke condities.

De kenniskring hoopt dat dit verslag inzicht biedt bij geïnteresseerden en kan aanzetten tot en bijdragen aan visievorming met betrekking tot het portfolio.

“Ik ga het portfolio inzetten [...] en dan kan ik laten zien ‘kijk, jij bent gegroeid in deze dingen’. [...] Dat kan je allemaal ook in de klas inzetten, je kunt kinderen ook zelfvertrouwen geven door te laten zien wat ze kunnen doordat ze eraan beginnen.”

Andrea Selten, groepsleerkracht en leerkracht plusklas CBS De Wegwijzer Wijk bij Duurstede,

Uit: ***Je ziet ze groeien. De waarde van het portfolio voor cultuuronderwijs.***

Film over het portfolio in opdracht van de kenniskring, 2016.

DANKWOORD

Met dank aan:

Alle deelnemers van de kenniskring:

Marian Huybregts	<i>Directeur en ICC-er KBS De Golfslag Swifterbant</i>
Bertina Slettenhaar	<i>ICC-er en vakdocent beeldend Basisschool De Kameleon Almere Medewerker Collage-Almere</i>
Monica Sierat	<i>Coördinator cultuuronderwijsprogramma bij Stichting Cultuurbedrijf Noordoostpolder</i>
Jephta Hermelink	<i>Jeugdtheatergroep Bonte Hond, projectleider Kunst is Dichterbij Dan je Denkt</i>
Jos Bol	<i>Projectleider advies en expertise bij Kunst Centraal Cultuureducatie met Kwaliteit project provincie Utrecht</i>
Victor Frederik	<i>Kunstenaar, kunsteducatiespecialist en docent BLK-opleiding</i>
Margriet van Nijenhuis	<i>Coördinator Kunstwerkplaats De Meerpaal, Dronten</i>
Femke Wubbels	<i>Docent Lerarenopleiding basisonderwijs hogeschool Windesheim Flevoland</i>
Niek Sonneveld	<i>Programmamanager FleCk t/m 30 juni 2016</i>
Remko Willems	<i>Adviseur FleCk en projectleider De Culturele Haven t/m 30 juni 2016 Programmamanager FleCk vanaf 1 juli 2016</i>

De scholen uit het praktijkonderzoek:

BS Christiaan Huygens uit Dronten

OBS De Triangel uit Lelystad

CBS De Wegwijzer uit Wijk bij Duurstede

RKBS Willibrordus uit Breukelen

Irja Hartenberg voor de uitvoering van het praktijkonderzoek, de reality check.

COLOFON

Tekst:

Daniëlle Bijsmans, *FleCk* en gespreksleider kenniskring

Redactie:

Gerdie Klaassen, *project kennisdeling vanuit de praktijk*

Mieke Dols, *FleCk*

Vormgeving:

Traktur.nl

Het project Kennisdeling vanuit de praktijk is mogelijk gemaakt dankzij het Fonds voor Cultuurparticipatie en de Provincie Flevoland.

